Osman Aydoğuş
Ege Üniversitesi
aydogus35@gmail.com

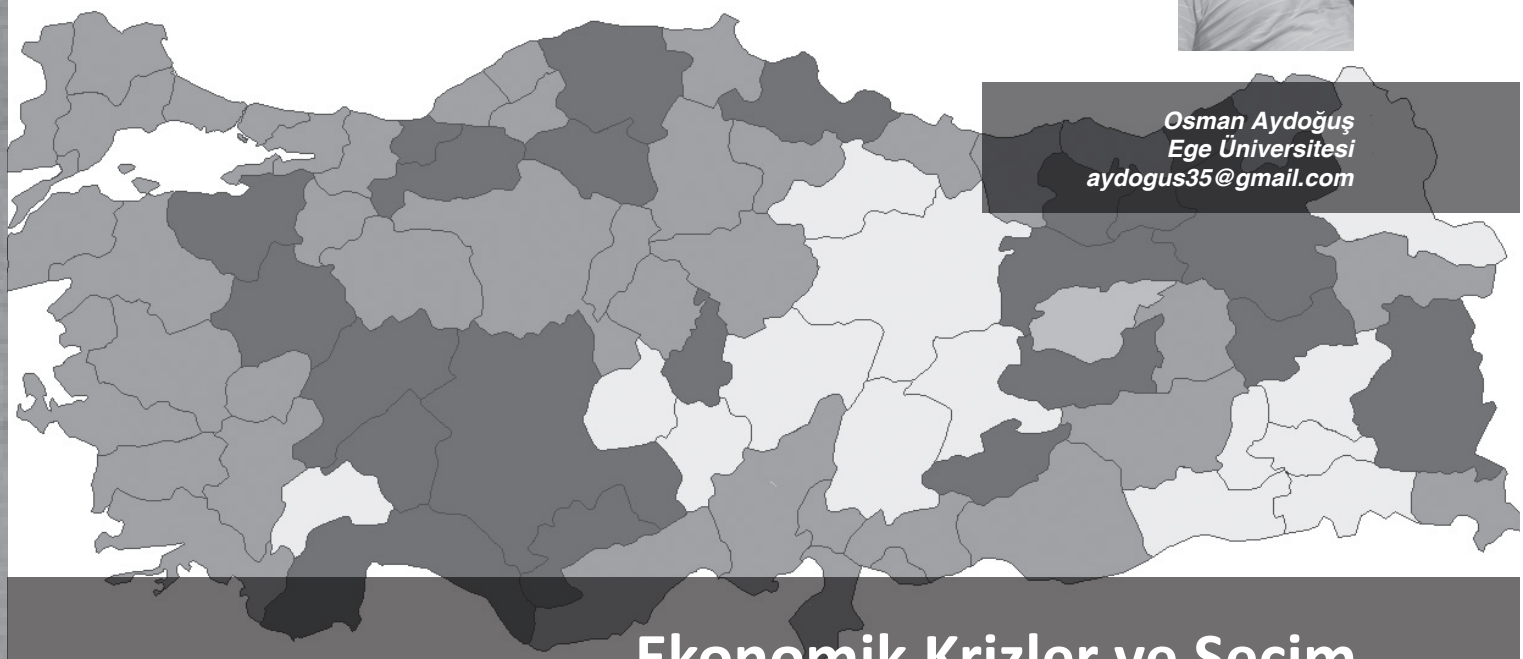

Ekonomik Krizler ve Seçim

Yerel seçimlere, ekonomik krizin giderek şiddetlendiği bir ortamda giriyoruz. Öyle görünüyor ki, ekonomideki yavaşlama 2018'in son çeyreğinden başlayarak yerini daralmaya bırakacak. Nitekim BETAM'ın son öngörüsü de 2018'in son çeyreğinde ekonominin % 2,3 oranında küçüleceğine işaret ediyor (BETAM, 2018). Üretici enflasyonu yüzde 40'ın, tüketici enflasyonu ise yüzde 20'nin üzerine yerleşmiş durumda. İşsizlik oranı hızla yükseliyor. Ocak döneminde yüzde 11,9 olan mevsimsellikten arındırılmış tarım dışı işsizlik oranı Eylül döneminde yüzde 13,3'e yükseldi. Temel göstergelerdeki gelişmeler krizin giderek derinleşmesinin kaçınılmaz olduğunu gösteriyor.

31 Mart 2019'daki yerel seçimlerin iktidar açısından son derece olumsuz bir ekonomik konjonktürde yapılacağına ve ekonomik krizin AKP'nin oyunu olumsuz etkileyeceğine hiç kuşku yok. Asıl merak edilen, krizin seçim sonuçlarını *ne ölçüde* etkileyeceği; başka bir deyişle, iktidar partisinin oylarında *ne kadar gerileme* olacağı. Bu yazıda bu sorunun cevabını bulmaya çalışacağız.

Genelde iyi ekonomik performansın, iktidarın oyunu artırırken kötü performansın düşürmesi beklenir. Türkiye'de de durum çok farklı değildir. Bunu en açık şekilde, tüm yetersizliklerine karşın ekonomik performansın en önemli göstergesi olarak kabul edilen milli gelirin büyüme hızı ile iktidarın oy oranı

Türkiye ekonomisinde giderek derinleşen ekonomik krizin 2019 yerel seçimlerinde iktidar partisi AKP'nin oy oranını son derece olumsuz etkileyeceğini öngörebiliriz. AKP, önümüzdeki yerel seçimlerde ekonomik kriz nedeniyle ciddi bir oy kaybı yaşama riski altındadır. Buna karşılık muhalefet partisi CHP'nin oy oranında daha sınırlı bir artış potansiyeli mevcuttur.

arasındaki ilişkinin gelişiminde gözlemleyebiliyoruz. Dr. Mahfi Eğilmez, 2018 yılının Ocak ayında kaleme aldığı yazısında 2002-2015 döneminde yapılan 3 yerel ve 5 genel seçimde iktidar partisinin oy oranı ile büyüme hızının aynı yönde hareket ettiğini ve aralarında çok sıkı pozitif bir ilişki olduğunu (korelasyon katsayısı 0,82) gösterdi (Eğilmez, 2018).

Eğilmez'in bu analizini 1983-2018 döneminde yapılan 11 milletvekili genel seçimi ile 7 yerel seçimi içerecek surette genişlettik ve sonucu Şekil 1'de verdik. Büyüme hızı olarak seçimleri önceleyen dört çeyrekteki yıllık büyüme hızlarının ortalamasını aldık. Bu amaçla 1999-2018 arası için GSYH, 1987-1998 arası için ise GSMH büyüme hızlarını kullandık. Dönemsel büyüme hızlarının mevcut olmadığı 1989 öncesindeki yerel seçimler için bir önceki yılın GSYH büyüme hızını, genel seçimler için de seçim yılı ile bir önceki yılın büyüme hızının ortalamasını almayı tercih ettik.

■ Şekil 1: İktidarın Oy Oranı ile Büyüme Hızı İlişkisinin Gelişimi: 1983-2018

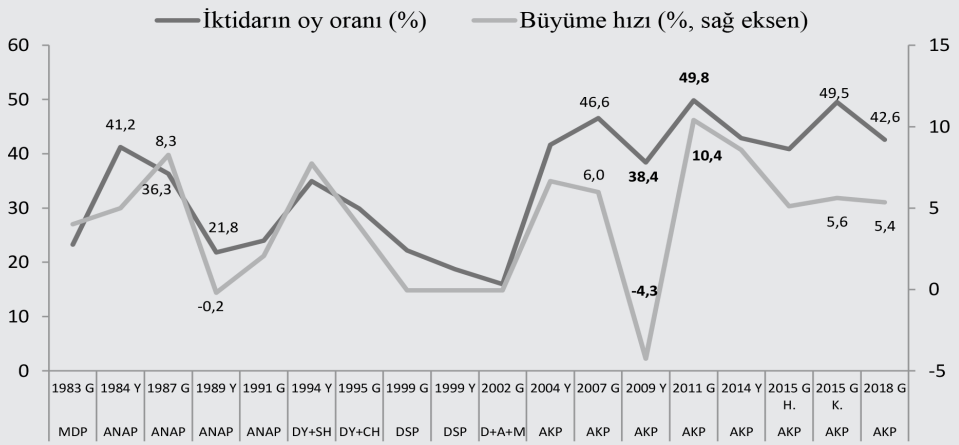

Kaynak: TÜİK verilerinden kendi düzenlememiz.

Seçim öncesindeki büyüme performansı ile iktidarda olan partinin oy oranı arasındaki ilişki için başlıca tespitlerimiz şöyle:

Birincisi, büyüme hızı ile iktidarın oy oranı arasında pozitif ve çok sıkı bir ilişki var. 1987 ve 2007 genel seçimleri dışında, 16 seçimin 14'ünde büyüme hızı ve iktidarın oy oranı aynı yönde değişmektedir. Oy oranı ile büyüme hızı arasındaki korelasyon katsayısı 0,65 gibi yüksek bir değerdir.

İkincisi, burada vermedik ama genel seçimler ile yerel seçimler ayrı ayrı analiz edildiğinde, iki değişkenin aynı yönde değişimi tüm seçimler için geçerli olmakta. Genel seçimlerde büyüme hızının küçüldüğü yıllarda iktidarların oyu önceki genel seçime göre düşmekte, büyüme hızının yükseldiği yıllarda ise yükselmektedir. Bu ilişki yerel seçimler için de aynısıyla geçerlidir.

Üçüncüsü, iktidarın oy oranı ile büyüme hızı arasındaki korelasyon katsayısı milletvekilliği genel seçimlerinde 0,82, yerel seçimlerde ise 0,52'dir. Katsayının yerel seçimlerde daha küçük olması, esas itibarıyla 2009 yerel seçimlerinden kaynaklanmaktadır. Gerçekten de 2009 yerel seçimleri dışarıda bırakıldığında, korelasyon katsayısı 0,9 gibi olağanüstü yüksek bir değere çıkıyor.

Dördüncüsü; AKP, iktidar olduğu dönemde yapılan 8 seçimde en yüksek oyu % 49,8 ile 2011 seçiminde almıştır. Bu, aynı zamanda ortalama büyüme hızının da (yüzde 10,4) en yüksek olduğu seçimdir. Buna karşılık, 2009 yerel seçimleri hem seçim öncesindeki ortalama büyüme hızının (yüzde -4,3) hem de AKP'nin oy oranının (yüzde 38,4) en düşük olduğu seçimdir.

Ekonomik performans ile iktidarın oy oranı arasındaki ilişki daha formal çalışmalarda da ele alınmıştır. Burada Kopurlu (2016)'nun bazı bulgularını özetlemekle yetineceğiz.[1] Çalışma, birisi AB ülkeleri, diğeri de Türkiye için olmak üzere iki analizi içeriyor. İlkinden başlayalım.

AB üyesi 25 ülke ile, aralarında Türkiye'nin de yer aldığı aday 5 ülke için 1990–2014 dönemi için gerçekleştirilen panel veri analizinden elde edilen bulgular özetle şöyle:

Birincisi, işsizlik oranı ile iktidarların oy oranı arasında istatistiksel olarak anlamlı ve çok güçlü bir negatif ilişki vardır. İşsizlik oranındaki 1 puanlık bir artış, iktidarın oy oranında yüzde 1,14 puanlık bir gerilemeye yol açmaktadır.

İkincisi, enflasyon oranı ile iktidarın oyu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur. Bu durum, analizin kapsadığı 1990-2014 döneminde Avrupa ülkelerinin büyük bir bölümünde enflasyonun bir sorun olarak algılanmayacak ölçüde düşük seyretmiş olmasıyla açıklanabilir.

Üçüncüsü, bekleneceği üzere, kişi başına gelirin büyüme hızındaki 1 puanlık bir artış iktidarın oyunda 0,38 puan artışa yol açmaktadır.

Bu bulgular, Avrupa ülkelerinde seçmenin en fazla işsizlik artışı ve daha sonra da kişi başına gelirin küçülmesi durumlarında iktidarda bulunan partiyi (partileri) cezalandırdığını net olarak gösteriyor.

Türkiye'de de durum çok farklı değil. Türkiye'de 2004-2014 döneminde yapılan 3 yerel ve 2 genel seçim için 26 Düzey 2 bölgesi verileri kullanılarak yapılan panel veri tahminlerinin başlıca bulguları şöyle:

Birincisi, enflasyon oranındaki 1 puanlık bir artış, iktidarın (AKP'nin) oy oranında 1,17 puanlık bir gerilemeye neden olmaktadır. Bu, AB'den farklı olarak, Türkiye'de seçmenin enflasyona karşı çok duyarlı olduğunu gösteriyor.

İkincisi, tarım dışı işsizlik oranındaki her 1 puanlık artış AKP'nin oy oranında 0,58 puanlık erimeye yol açmaktadır. Türkiye seçmeni, işsizliğe karşı da oldukça duyarlıdır.

Üçüncüsü, *dolar cinsinden* kişi başına gelirin (katma değer) büyüme hızındaki 1 puanlık artış AKP'nin oy oranında 0,07 puanlık küçük bir artış sağlamaktadır.

Dördüncüsü, gelir düzeyinde meydana gelen her 1 milyar liralık artış AKP'nin oy oranında 0,04 puanlık önemli bir artışa yol açmaktadır.

Türkiye için elde edilen bu bulgular da Türkiye'de seçmenlerin ekonomik gelişmelere karşı çok duyarlı olduğunu ve kötü ekonomik gidişat için iktidar partisini cezalandırdığını net olarak ortaya koyuyor.

Öte yandan, aynı ekonomik değişkenlerdeki gelişmelerin ana muhalefet partisi CHP'nin oy oranı üzerindeki etkileri de tahmin edilmiştir. Bulgular şöyle:

Birincisi, yalnızca dolar cinsinden kişi başına gelirin değişim hızı ile ana muhalefet partisi CHP'nin oy oranı arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif bir ilişki vardır. Dolar cinsinden kişi başına gelirin büyüme hızındaki 1 puanlık bir artış (düşüş) ana muhalefet partisi CHP'nin oylarında 0,25 puanlık bir düşüşe (artışa) neden olmaktadır.

İkincisi, işsizlik oranı ve enflasyon oranındaki değişmelerin CHP'nin oy oranı üzerindeki etkileri istatistiksel olarak anlamsızdır.

Bütün bu tespitler ışığında, Türkiye ekonomisinde giderek derinleşen ekonomik krizin 2019 yerel seçimlerinde iktidar partisi AKP'nin oy oranını son derece olumsuz etkileyeceğini öngörebiliriz. AKP, önümüzdeki yerel seçimlerde ekonomik kriz nedeniyle ciddi bir oy kaybı yaşama riski altındadır. Buna karşılık muhalefet partisi CHP'nin oy oranında daha sınırlı bir artış potansiyeli mevcuttur. Bu konuyu biraz açalım.

Ekonomi dışı etmenlerin aynı kalacağı varsayımı altında, yaşadığımız ekonomik krizin 31 Mart 2019 yerel seçimlerinde iktidar partisi AKP'nin oy oranında yol açacağı erimenin en az 2009 krizindeki erime kadar olacağını öngörebiliriz. Bununla birlikte, AKP'nin oylarında, Mart 1989 yerel seçimlerinde ANAP'ın, Kasım 2002 seçimlerinde

DSP-ANAP-MHP koalisyon partilerinin yaşadığı türden bir çöküş beklenmemelidir.

1989 ile 2009 yerel seçimleri arasında yapılacak bir karşılaştırma, 2019 seçimlerinin sonuçlarını öngörmek için yararlı olabilir. 1989 seçimlerinde iktidar partisi ANAP iki genel seçim ve bir yerel seçim kazanmış ve 6 yıldır ülkeyi tek başına yöneten bir parti konumundaydı. 1989 Mart ayında yapılan seçimlerin bir yıl öncesindeki dört çeyrekte ekonomi ortalama yüzde 0,2 oranında küçüldü, buna karşılık iktidar partisi ANAP'ın oyu 1987 genel seçimlerine göre 14,5 puan birden geriledi (Şekil 1). Öte yandan, 2009 yerel seçimlerinde, dört çeyrek üst üste küçülen ekonomide ortalama yüzde -4,3 gibi çok büyük ve şiddetli bir daralma yaşandığı halde, AKP oylarında 2007 genel seçimlerine göre sadece 8,2 puanlık bir gerileme meydana geldi.

Görüldüğü gibi, 1989 yerel seçimlerinde ekonomideki küçük oranlı daralmaya karşılık ANAP'ın oyunda büyük bir çöküş yaşanırken, 2009 seçimlerindeki çok daha şiddetli bir daralmaya karşılık AKP'nin oyunda büyük oranlı ama ANAP'ın oyundaki gerilemenin çok altında kalan bir düşüş yaşanmıştır. Nedeni, 1980'lerin ikinci yarısından itibaren başlayan ve giderek yaygınlaşan işçi eylemlerinde, yükselen toplumsal muhalefette ve başarılı demokrasi, özgürlük ve haklar mücadelesinde aranmalıdır.

Öte yandan, 2009 yerel seçimlerinde, ana muhalefet partisi CHP'nin 2007 genel seçiminde yüzde 20,9 olan oy oranı ise yüzde 23,1'e yükseldi. AKP'nin oy oranı 8,2 puan birden düşerken, CHP'nin oy oranında yalnızca 2,2 puanlık sınırlı bir artış meydana gelmiş olması CHP açısından çok düşündürücü olsa gerek.

Son bir tespitle konuyu tamamlayalım. AKP, önceki iktidarların aksine, kendi iktidar döneminde yapılan yerel seçimlerde genel seçimlere kıyasla daha başarısızdır. Gerçekten de AKP öncesi dönemin iktidarlarının yerel seçimlerdeki ortalama oy oranı, genel seçimlerdeki ortalama oy oranının 4 puan üzerinde iken, AKP'nin iktidar olduğu dönemde yapılan yerel seçimlerdeki ortalama oy oranı genel seçimlerdeki ortalama oy oranının tam 4,9 puan gerisindedir. AKP genel seçimlerde göreli olarak daha başarılıdır, veya tersinden ifade edersek, AKP yerel seçimlerde göreli olarak daha başarısızdır.

Sonuç olarak, *başka her şey aynı kalmak koşuluyla*, ekonomik krizin ortasında yapılacak 2019 yerel seçimlerinde, AKP'nin 2018 genel seçimindeki oy oranı ile kıyaslandığında en az 7-8 puanlık bir oy kaybına uğraması hiç de şaşırtıcı olmayacaktır. Bununla birlikte, başka her şeyin asla aynı kalmadığını önceki seçimlerdeki gelişmelerden çok iyi biliyoruz. 1989 yerel seçimleri öncesinde Zonguldak maden işçilerinin başını çektiği kitlesel işçi eylemlerine bağlı olarak toplumsal muhalefetin hızla yükselmesi ve yaygınlaşması; 1999 erken seçimleri öncesinde Abdullah Öcalan'ın Türkiye'ye getirilmesi; 2002 yılında istikrar programı uygulamasının tam ortasında Başbakan Ecevit'in istifaya zorlandığı bir ortamda koalisyon ortağı MHP'nin liderinin sürpriz bir erken seçim kararı alması; AKP'nin 2015 Haziran seçimlerinde uğradığı yenilgi sonrasında Kürt politikası başta olmak tüm politikalarını 180 derece tersine çevirmesi; AKP'nin bitirdiği ve yeni kurduğu beklenmedik ittifaklar; Gülenci darbe girişiminin hemen ardından ilan edilen olağanüstü hal; değişen Suriye politikası ve Suriye'de gerçekleştirilen askeri harekâtlar; AKP-MHP ittifakı ile güçler ayrılığı zayıflatılmış ve otoriterleşmeye müsait bir tek adam rejimin kurulmuş olması, ilah. Bütün bunlar, seçim sonuçlarını etkileyen ve hatta tersine çevirebilen ekonomi dışı gelişmelerin hemen aklımıza gelen bazı örnekleri.

2001 krizinden bu yana en tavizsiz biçimde uygulanan neoliberal modelin tıkanması sonucunda ortaya çıkan krizin giderek şiddetlenmesi, 16 yıldır Türkiye'yi tek başına yöneten AKP iktidarını yıpratmaktadır. AKP büyük ölçüde oy kaybetme riski altındadır. Bununla birlikte krizin kendiliğinden iktidar oylarında büyük bir erime yaratacağı ve bu oyların muhalefet partilerine yöneleceği beklentisi tam bir hayalciliktir. Krizin yarattığı potansiyelin hayata geçirilmesi öncelikle doğru yürütülecek bir

siyasi mücadeleye bağlıdır. Doğru siyasi mücadelenin ön koşulu ise, tıkanan neoliberal ekonomi programına alternatif bir ekonomi programını benimsemekten ve geniş kitlelere benimsetmekten geçiyor.

Son Notlar

1. Danışmanlığını yaptığım doktora tezinin kullanımı 25.05.2019 tarihine kadar yazar tarafından kısıtlanmıştır. O nedenle, ayrıntılara girmeden yalnızca bu yazımızı ilgilendiren temel bulguları vermekle yetiniyorum.

Kaynakça

- BETAM, 2018, *Ekonomik Büyüne ve Tahminler*: Aralık 2018 (https://betam. bahcesehir.edu.tr/2018/12/ ekonomik-buyume-ve-tahminler-aralik-2018/; Erişim: 27.12.2018)
- Eğilmez, M. (2018), "Erken Seçime Doğru," *Kendime Yazılar*. 23.01.2018 (http://www.mahfiegilmez.com/2018/01/erken-secime-dogru.html (erişim: 27.12.2018)
- Kopurlu, B. S. (2016), *Türkiye'de ve Seçilmiş Ülkelerde İktisadi Gelişmişlik Düzeyinin Oy Verme Tercihleri Üzerine Etkilerinin Karşılaştırmalı Ampirik Analizi*, Ege Üniversitesi S.B.E. İktisat Programı, yayınlanmamış doktora tezi, İzmir.

Refah İktisadı ve Refah Devletinin İktisadi Analizi

Leyla Firuze Arda Özalp

Refah kavramı ve refah iktisadına dair gelişen literatürdeki kavramlara genel bir yaklaşım

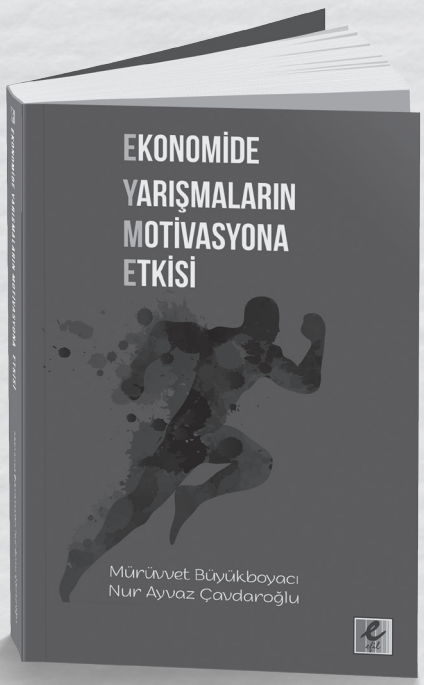

Mürüvvet Büyükboyacı
Nur Ayvaz Çavdaroğlu

Ekonomide Yarışmaların Motivasyona Etkisi, yarışmaların ekonomi teorisinde nasıl modellendiklerini, bu modellerin deneylerle nasıl test edildiğini ve testler sonucunda çıkan ilginç sonuçları tartışmakta, konuyla ilgili literatürün kapsamlı bir anlatımını sunmaktadır.

BRANKO MILANOVIC

Küresel Eşitsizlik: Küreselleşme Çağı İçin Yeni Bir Yaklaşım

Şu anda bulunduğumuz noktaya nasıl geldiğimizi, buradan nereye doğru yönelmekte olduğumuzu ve bu gidişatı tersine çevirebilecek politikaların neler olabileceğini anlamak isteyenler için en ideal başlangıç yeri Milanovic'in kışkırtıcı açıklamalarıdır.

ANTHONY B. ATKINSON
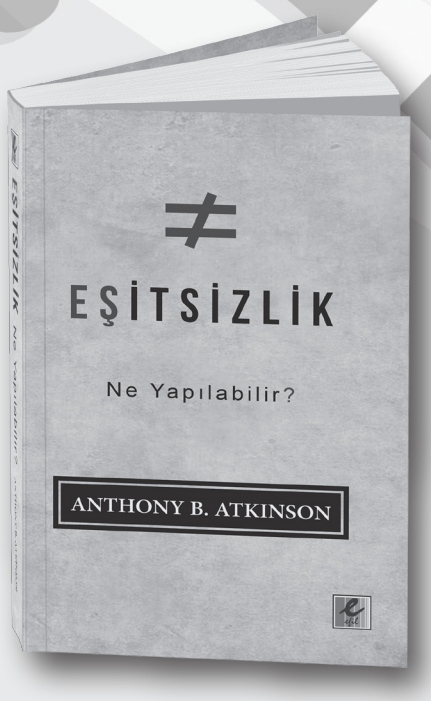
Uzun yıllardır eşitsizlik araştırmasında en önde gelenlerden biri olan ve teorik ve pratik tecrübesini eşitsizliğin çeşitli problemlerine uygulayan Atkinson, ***Eşitsizlik: Ne Yapılabilir?*** Kitabında eşitsizliği azaltmak için var olan programları finanse etmek amacıyla zenginlerin üzerine yeni vergiler koymanın ötesine gitmenin gerekliliğinden bahsediyor ve beş alanda (teknoloji, istihdam, sosyal güvenlik, sermayenin paylaşımı, vergilendirme) iddialı yeni politikalar öneriyor.